

ВНЕСОК ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО У РОЗВИТОК НАУКИ В УКРАЇНІ

Актуальністю теми є важливість вивчення життя та внесок Володимира Вернадського у розвиток Української держави.

Метою дослідження є детальне вивчення життя та наукової спадщини Володимира Вернадського.

Об'єктом дослідження є життя та діяльність Володимира Вернадського.

О. С. Ферман написав: «...ще багато років доведеться попрацювати і його учням, й історикам природознавства, щоб виявити основні шляхи його наукової творчості, розгадати складні, ще далеко не зрозумілі побудови його тексту. Це завдання лежить на майбутніх поколіннях...». Ці слова ніби сказані сьогодні, а вивчення величезної наукової спадщини вченого й нині актуальне для історії і методології науки, для глибокого розуміння зв'язку літ і традицій у науці, освіті, культурі, єдності й невіддільності розвитку природи та людства і його майбутнього, ролі науки та особистості в сучасному глобальному інформаційному суспільстві. Аналізуючи внесок В. І. Вернадського в розвиток різних наук, все виразніше розуміємо масштабність особистості, пророчий дар, глибину наукового світогляду та духовності цієї неординарної людини, яка сповідувала найвищі людські цінності.

Народився Володимир Іванович Вернадський 12 березня 1863 р. Закінчив фізико-математичний факультет Петербурзького університету. У 1917-1921 рр. працював в Україні, організатор і перший президент Української Академії наук, почесний академік ряду зарубіжних академій. Наукові праці присвячено дослідженням хімічного складу земної кори, атмосфери, гідросфери, міграції хімічних елементів у земній корі, ролі і значення радіоактивних елементів в її еволюції.

Рід Вернадських має глибокі українські корені. Його предок Верна під час визвольної війни українського народу 1648–1654 років виступав на боці козаків, діти служили в козацтві старшинами. Дворянство вислужив дід Василь, який відтоді став писатися Вернадським.

Читання творів українських письменників, знайомство з побутом українців, мабуть, і дали привід відгукнутися про циркуляр, який забороняв у Росії друкування українською мовою, такими словами: «Що це значить? Як це і для чого?» З наукових джерел відомо, що молодий Вернадський був небайдужий до історії України. Зокрема, читав і польські книги про історію України, написав навіть статтю «Угорська Русь з 1848 р.». Під впливом батька Володимир віддав перевагу все ж природознавству.

Критичну оцінку в публікації дає Вернадський моделі взаємовідносин між російським та українським народами. Акцентує увагу вчений на постійному прагненні росіян до домінування. Через ціле сторіччя після написання статті автором сенс викладеного матеріалу не втрачає актуальності. Швидше, навпаки, історія надала безліч підтверджень правоти Вернадського, що багаторазово загострило антишовіністську риторичу вченого.

В. І. Вернадський розробив життєздатну, далекоглядну модель Академії. Згідно з його задумом, Академія має задовольняти такі важливі вимоги: національні (допомогати зростанню української національної самосвідомості та української культури); державні (сприяти підвищенню продуктивних сил країни і людини); місцеві (бути якнайтісніше пов'язаною зі звичайними питаннями практичного життя). В організації академічного життя В. І. Вернадський також покладає три головні принципи: державний статус, самоврядність Академії у наукових справах, гармонійне поєднання природничих, технічних і соціо-гуманітарних наук. Реалізація цієї моделі невдовзі перетворила Академію на головну наукову установу України і визнаний у міжнародному середовищі центр фундаментальних досліджень, що відіграло величезну роль у формуванні науково-технічного і економічного потенціалу України у 20 столітті.

Засновник 1-ї наукової бібліотеки в Україні (нині НБУ ім. В. Вернадського). Як і в модель створеної Академії, так і в модель бібліотеки він заклад організації принципи установ загально-національного і світового значення, зокрема, бібліотека мала бути тридинним комплексом – бібліотечним, інформаційним, освітнім. В. Вернадський вникав у всі деталі бібліотечної справи: від обміну літературою, організації читальних залів і каталогів до наукової бібліотечної роботи. Володимир особисто займався комплектуванням, закупівлею бібліотечних колекцій, організацією передачі Національній бібліотеці бібліотек закритих установ, видачею охоронних грамот для бібліотек, посилав гінців за кордон для пошуків і закупівлі найновішої літератури чи рукописів та стародруків. Концепція Національної бібліотеки була викладена у «Відозві від Тимчасового Комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави в Києві». На основі записки Вернадського розроблено й прийнято Статут бібліотеки. Встановлювалась загальнодоступність і безплатне користування бібліотечними фондами. З ініціативи В. Вернадського було встановлено, що Національна бібліотека одержує безплатно по два примірники всіх видів видань з усіх друкарень України.

Як відомо, саме природничі науки, передусім геологія й геохімія, кристалографія, біогеохімія і радіогеологія, займали центральне місце в науковій діяльності вченого. А ще – космічна речовина, будова Землі, особливості води як унікального, життєдайного мінералу, створення вчення про живу речовину, біосферу та ноосферу.

В.І. Вернадський йшов у науці своїм шляхом. Під час бурхливого процесу спеціалізації, властивому науці ХХ ст, не будучи лише геологом, чи біологом, чи істориком науки, чи астрономом, він втілював кращі риси натурфілософів ХVІІІ ст, котрі допитливо прагнули проникнути в суть природи, розробляючи методи її наукового пізнання. Його всеосяжний розум нагадує нам Арістотеля, Леонардо да Вінчі, Ломоносова, Бюффона, Гумбольдта. І наше захоплення ним стає ще більшим, коли ми дізнаємося, як він йшов до «створення себе», дізнаємося про його нелегке життя, про його наукові пошуки та відкриття.

Безперечно, одним із найбільш вагомих досягнень є внесок Володимира Вернадського у геологічний цикл наук, серед яких особливе місце займає мінералогія. На неї, за підрахунком академіка О. С. Фермана, припадає близько 30% праць наукового доробку великого вченого. Глибоке знання цієї науки дозволило В. І. Вернадському реформувати її, замінивши статичну описову науку на динамічну генетичну мінералогію. Можна впевнено стверджувати, що з тих пір найбільш вражаючих результатів у світовій мінералогії набуто саме в галузі генезису мінералів. Саме глибоке знання мінералів дозволило перейти до характеристики геологічних процесів, розвизати уявлення про будову й еволюцію Землі, в надрах якої відбувалось мінералоутворення. Його вчення про геосферу поступово приводять до наповнення новим змістом створених В. І. Вернадський та його учнями, потужних у наш час наук – геохімії, біогеохімії, радіогеології.

Вернадський зумів побачити Землю із Космосу за півстоліття до першого космічного польоту, він не тільки побачив її як одне із тіл Сонячної системи, але і розрізнів континенти і океани, гірські породи і живі істоти, людину, мінерали, атоми і молекули, він побачив, що «людина вперше стає геологічною силою, що змінює лице нашої планети». Віра Володимира в здатність людини, людської цивілізації екологічно безпечно користуватись природними ресурсами, науково обґрунтовано ставитися до природи і поступово вдосконалювати її в потрібному для людини напрямі привела до висновку про вищий етап розвитку біосфери, її переходу в ноосферу – сферу людського розуму. Він вважав, що негативні аспекти людської техногенної діяльності є тимчасовими і мають бути подолані.

Унікальність особистості В.І. Вернадського складається з багатьох складових, які в своїй єдності створили великого вченого та велику людину. Ерудиція, широчінь і системність знань, велика працездатність, вміння переконувати і твердість поглядів одночасно із поступовим нарощуванням інтелекту та вдосконаленням наукових світоглядних ідей, талант об'єднувати однодумців у колективи здібних учених створили їй сприятливі умови для реалізації його задумів. Ідеї В.І. Вернадського ґрунтувалися на засадах передових світових тенденцій у розвитку наукового знання і ролі науки в державотворенні. Могутній інтелект, науково-організаційний досвід та авторитет В.І. Вернадського дозволили об'єднати найкращі українські наукові сили, розкрити масштаб і міць їхнього потенціалу в справі розбудови науки, освіти, культури, відкрили можливості створити, попри всі суспільні катаклізми, великі дослідницькі колективи вчених, що здобули світове ім'я, репрезентуючи головні напрями вітчизняних наукових знань. На всіх етапах функціонування Академії наук, Національної бібліотеки, низки університетів та інститутів фундаментальні засади теоретичного і практичного внеску академіка В.І. Вернадського були визначальним чинником та стратегічним орієнтиром і не втратили своєї життєдайної сили й досі.

Список використаних джерел

1. Вернадський Володимир Іванович: біографія. – 2011. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/biograf/23860/>.
2. ВЧЕННЯ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ПРО БІОСФЕРУ ТА ПЕРЕХІД, СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ В НООСФЕРУ, 2013. – (А. Сова, канд. філос. наук, доц., наук. співроб. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ).
3. В.І. ВЕРНАДСЬКИЙ І Україна // Вісн. НАН України. – 2013. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/50281/04-Onishchenko.pdf?sequence=1>.
4. Ідеї Володимира Вернадського і сучасність // Світ. – 1997. URL: http://www1.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/13_0910_2.aspx.
5. Народився Володимир Вернадський, природознавець, філософ, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології; один із засновників і перший президент УАН // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – 2013. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4825>.
6. Вернадський Володимир Іванович // Wikipedia. – 2012. –URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.